

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК(UDC) 377:746.1](091)(477.51-22Дігтярі)"1926/1929"(045)

<https://doi.org/10.21272/starovyna.2020.56.1>**ЩЕРБАНЬ А. Л.****ДІГТЯРІВСЬКА ТКАЦЬКА ПРОФШКОЛА В 1926-1929 РОКАХ**

Вперше проаналізовано діяльність ткацької профшколи в с. Дігтярі (сучасна Чернігівська область). Це був провідний в УСРР навчальний заклад середньої ланки професійної освіти другої половини 1920-х років, в якому вчилися творці традиційного текстилю. На основі архівних джерел висвітлено історію, матеріальну базу, навчальний процес, склад викладацького та учнівського колективів школи впродовж 1926-1929 років. У результаті дослідження протоколів засідань шкільної ради проаналізовано конфліктні ситуації, котрі постійно виникали між завідувачами та їх прибічниками й приїжджими фахівцями і призвели до від'їзду останніх з Дігтярів. З'ясовано, що школа діяла в двох напрямках. Приїжджий інструктор, досвідчений художник М. Дяченко, привніс у навчальний процес нове бачення викладання графічної грамоти. Інструктори з ткацтва і вишивки, котрі або закінчували попередньо існуючі в Дігтярях текстильні школи (О. Рейсфельд, В. Нікольська) або тривалий час у них працювали (Г. Цибульова), трансливали місцеві традиції. Упродовж досліджуваних років у закладі вчилося близько 100 учнів і відбувся один їх випуск. Незважаючи на особисті відносини між викладачами й керівництвом школи та недостатнє фінансування впливали на якість навчання. Але і в таких умовах учні не лише опановували спеціальні та загальноосвітні предмети, а й брали участь у виставках, виготовляли придатну для продажу продукцію, займалися науково-дослідною роботою. Розроблені М. Дяченко й О. Рейсфельд навчальні програми стали зразком для інших навчальних закладів ремісничого спрямування. А підручник написаний О. Рейсфельд - першим україномовним підручником з технології народного ткацтва.

Ключові слова: Дігтярівська ткацька профшкола, Михайло Дяченко, Прилуччина.

Текстильне виробництво одного із найбільших (на 1923 рік об'єднував близько трьох тисяч кустарок, з яких біля двохсот були килимарницями [51, с. 26]) і найвідоміших осередків народного мистецтва України, села Дігтярі з навколишніми населеними пунктами (нині - Срібнянський район Чернігівщини, в 1920-х роках відносився до Прилуцької округи), досі вивчене недостатньо. «Білою плямою» лишається період 1920-х років. Окремі наявні в наукових публікаціях побіжні згадки щодо нього часто містять недоліки. Зокрема, Юрій Лащук назвав хибну дату змін в текстильному шкільництві. Як можна зрозуміти з його публікації, заснований в Дігтярях восени 1926 року спеціалізований заклад ніби був тим же, що й попередній [24, с. 80], лише змінив назву. Євгенія Шудря, некритично використавши матеріал Ю. Лащука, внесла свою лепту - з її нарису випливає, що одна з інструкторів профшколи, Гликерія Цибульова, працювала в текстильних навчальних

Щербань Анатолій Леонідович - доктор культурології, кандидат історичних наук, Харківська державна академія культури (Україна). ORCID ID 0000-0002-9530-6453.

зкладах Дігтярів безперервно з 1913 року [55, с. 16]. В Державному архіві Чернігівської області* та Науковому архіві Інституту археології НАН України зберігаються документи (копії протоколів засідань шкільної ради та інші), вивчення яких дає підстави стверджувати що це не так і дозволяє охарактеризувати не лише офіційні дані щодо існування навчального закладу, а й перипетії в міжособистісному спілкуванні його працівників часів короткочасного піднесення українського культурного життя та початку його нищення в період, котрий, як говорив герой тогочасної п'єси Миколи Куліша "Мина Мазайло" Тарас Мазайло, є «спосіб виявити всіх нас, українців, а тоді знищити разом, щоб і духу не було...».

Мета статті полягає в аналізі на основі архівних матеріалів історії, навчального процесу, викладацького та учнівського колективу Дігтярівської ткацької профшколи (1926-1929 рр.).

Дане дослідження обмежене 1926-1929 навчальними роками - часом від заснування закладу до кінця перебування в ньому Михайла Михайловича Дяченка (автор готує монографію щодо цієї непересічної особи). Документи 1929-1930 навчального року [52] залишаю наступним дослідникам, враховуючи обмеженість допустимого обсягу наукової статті та твердження Юрія Лащука, котре потребує окремого аналізу, що 1929 року відбулася реорганізація профшколи - перетворення її на "текстильний технікум" [24, с. 80].

Наскільки можна зрозуміти з опрацьованих документів, до утворення профшколи в Дігтярях працювали [27, с. 19, 23] "двохрічні курси", випуск учнів яких відбувся влітку 1926 року. Серед випускників була Валентина Олександрівна Нікольська [32; 43, арк. 274], в подальшому інструктор і завідувач майстерні досліджуваного закладу. Однорічні "кустарські інструкторські курси" планувалося відкрити в осередку і 1926/1927 н. р. [27, с. 16]. Але в результаті нових віянь в кустарному шкільництві періоду становлення в УСРР нового типу шкіл ремісничої освіти, було відкрито інший заклад. Загалом це був амбітний проект Наркомосу, який почався в умовах економічного та культурного піднесення часів НЕПу й у процес підготовки якого була включена національно-свідома інтелігенція, котра розумілася в народних кустарних промислах.

Перед новоутвореними закладами ставилися далекоглядні плани. Декларувалося, що вони мають готувати кваліфікованих "майстрів-практиків з відповідно виробленим художнім смаком, потрібним в художній промисловості, як фабричній, так і кустарній". При цьому головна увага повинна була звертатися на "практичні зайняття в майстернях та художнє виховання для того, щоб дати учневі уявлення про характер і розвиток мистецтва України, через що він зможе зв'язати свою працю з працею і творчістю народних мас" [34, с. 54]. Щодо досліджуваної профшколи представник Окрінспектури Наросвіти Таранов зазначав, що "Дігтярівська школа по своїм гарним виробам відома по всій Україні і треба відродити її старе ім'я. Наше завдання відродити цю школу. Тому ми і підібрали відповідних робітників" [43, арк. 281]. Справді, інструктори та викладачі

* Щиро вдячний директору архіву Раїсі Воробей та співробітнику Ірині Рябчук за допомогу в пошуку та отриманні матеріалів, без якої представлене дослідження не було б зроблене.

фахових дисциплін, які були запрошені і приїхали до Дігтярів з інших населених пунктів, були фахівцями, котрі почали працювати за спеціальністю ще за імперських часів. До речі, й для викладання у відкритій 1927 року Макарово-Ярівській керамічній кустарно-промисловій школі (1927-1935) також прибули викладачі фахових дисциплін з інших населених пунктів [29, с. 48-49, 70, 83]. Щоправда, в Дігтярях близько місяця, доки не приїхав новий інструктор, цю посаду обіймала місцева мешканка Т. Мостова [43, арк. 275 зв.].

Викладачі загальноосвітніх предметів упродовж першого року навчання очевидно були місцевими. Тими, що перейшли з попереднього ткацького закладу (на 15 квітня 1927 року у них був наявний 1-річний стаж роботи в Дігтярівській ткацькій школі). Спочатку таких педагогів було три [9]. Лука Кузьмич Павлюк (призначений І.Н.О. 25/X 1926 року) з 2-річним педагогічним стажем викладав математику та природознавство. Юрій Леонтович Коваленко, призначений тоді ж, з 5-літнім педстажем, викладав суспільствознавство. Овій Федотович Бобошко викладав рідну мову маючи 11-літній педстаж [9].

Завідував школою росіянин Ю. Ф. (Х., П.) Козелев (Козюлев) (в «Історії міст і сіл. Чернігівська обл.» його хибно названо Козилов [26, с. 655]), член КП(б)У з 1918 року, що закінчив початкову школу та Військові господарські курси [32]. Завданням останнього закладу була підготовка «вірних Радянській владі і революції військово-господарських працівників с поміж робітників і трудящих селян» [10, с. 4]. Саме таким і був Козелев. З часу початку діяльності досліджуваного закладу він активно взявся за партійну роботу в селі - очолив новостворений партійний осередок, навколо якого згуртувалися місцеві комсомольці та комнезамівці [26, с. 655]. Відповідно, в конфліктах між працівниками школи з одного боку і комсомольцями та селянами, які іноді хуліганили в шкільному парку з іншого, завідувач школи підтримував останніх. До речі, на одному з засідань шкільної ради Козелев стверджував, що «школу создав я, бо довгий час І.Н.О. не відпускала коштів, а доставав їх я. Ремонт теж переводиться, дякуючи моїм турботам» [43, арк. 281]. Очевидячки, ці слова правдиві, бо, наприклад, навіть викладач Михайло Дяченко та інструктор Валентина Нікольська 20 жовтня 1927 року були переведені з державного на місцевий бюджет [30, арк. 307].

Школа мала значну матеріальну базу, котра залишилася від попередніх текстильних навчальних закладів. Основні приміщення розташовувалися в правому крилі головного будинку палацового комплексу садиби Галаганів [57, с. 168, іл. 3]. Там містилися 2 класи, інтернат, їдальня, майстерня (складалася з 9 кімнат, а також «кладовки», «навівальні», «сушілки» та «розмотошної»), контора, кімната бухгалтера, ізолятор для хворих, бібліотека, фізкабінет, «кладовка», «кімната викладавців», кухня, кімната куховарки та квартири службовців, інструкторів і завідуючого школою. Частина квартир перебувала в розпорядженні голови Дігтярівського кустарного промислового товариства. У дворі (мал. 1) містилася харчова кладовка, склеп та льодяник, водокачка, баня, «прачечна» та стара, непрацююча кузня [3].

Рухоме майно майстерні оцінювалося на кінець весни 1928 року в 18894 крб [3, арк. 119]. З обладнання в школі окрім звичайних ткацьких верстатів було кілька жакардових та тахових машин, а також пристосування, необхідні для їхньої роботи. Щоправда, на початку літа 1928 року Полтавські

політехнічні курси надіслали вимогу передати їм жакардові та тахтові машини, котрі, на їхню думку, в Дігтярах не використовувалися. На шкільних зборах 27/VI 1928 року було ухвалено тахтові машини не віддавати, оскільки наступного року очікувався набір учнів III курсу, а жакардові віддати лише найбільші, що не використовували в школі [46]. Наступне засідання ухвалило віддати за готівку три жакардові машини (4-х, 6 та 12-сотку) та дві передати в тимчасове користування по 1 серпня 1929 року [47, арк. 156].

З огляду на реорганізаційні процеси, перші заняття в закладі розпочалися з запізненням на 63 дні - тобто 2 листопада 1926 року [32]. Учні (24 особи) було набрано з дитячого будинку [2]. Перший інструктор не могла справитися з таким контингентом. Справи почали налагоджуватися лише коли посаду інструктора-фахівця зайняла Оксана (Ксенія) Ол. Рейсфельд (в одному з документів вона підписана як Райсфальд [54]). Ця випускниця Дігтярівської ткацької школи, що доти мешкала у м. Ізюм [21], була призначена на посаду Інститутом народної освіти 26 листопада 1926 року. Вона мала 11-літній трудовий стаж [9], але не педагогічний [31], керувала практичною роботою в майстернях і викладала теорію ткацтва та шовківництва [9]. На час приїзду Рейсфельд до Дігтярів ставлення учнів до навчання було жакливим. Вони заявляли, що “приїхали сюди для того ... “що ми прикажемо - мусять робити і вчителі” [43, арк. 277 зв.] (згадаймо учнів, охарактеризованих у “Педагогічній поемі” А. С. Макаренка). Оксана Рейсфельд одразу ж почала наводити дисципліну, тому не дивно, що, за свідченням Ю. Козелева вона “всім показала строгою і ніхто з закінчивших школу учениць не хотів іти до неї в помічники”. До того ж інструктор взялася за втілення власного бачення навчального процесу. Зокрема, будучи спеціалістом по шовківництву, намагалася розвивати передовсім його [43, арк. 274-275, 276]. Названі ініціативи наštовхнулися на несприйняття завідувача й учнів. Перший вважав, що Рейсфельд втручається в адміністрування закладу. Другі не бажали поступатися вседозволеністю, до якої звикли. Конфлікти почалися після зимових свят, сягнувши апогею навесні-влітку. Більшість - мали дрібязковий характер, але їх була значна кількість. Наприклад, завідувач майстерні намагалася взяти на посаду помічника інструктора місцеву мешканку (згадану вище Валентину Нікольську), яку їй рекомендувала попередній інструктор. Але завідувач школи, який вважав, що Нікольська “мала звязок з небажаними елементами села”, наполог на прийнятті комсомолки Черніжевської, котра дуже швидко проштрафилася [43, арк. 274-277 зв.] і вже у квітні 1927 року в списку викладачів помічником інструктора значилася Нікольська [31].

Квітень був місяцем, коли на посаду викладача графічної грамоти влаштувався Михайло Михайлович Дяченко, український художник, публіцист, народознавець і педагог, який плідно працював у названих царинах упродовж 1909-1929-го років. Він був випускником Київського реального училища та Кам'янець-Подільських рисувальних класів, півтора року навчався в Київському політехнічному інституті, був автором статей з методики викладання малювання, розвитку кустарної промисловості. В дореволюційні часи він брав участь у першій і другій виставках українських художників у Києві, ілюстрував твори Тараса Шевченка та інших авторів,

був автором художніх листівок. Після 1920-х років досліджував народне гончарство, орнаменти та архітектуру, збирав фольклор. Він був найстаршим (45-річним) і найдосвідченішим з педагогів Дігтярівської школи (мав 17-річний педагогічний стаж, викладав російську мову, математику та креслення, керував “практичними роботами по малярству” у “Кам’янець-Подільській художній школі” та навчав малюванню, кресленню й каліграфії в семирічці та профшколі м. Черкаси [31; 18]).

До Дігтярів Михайло Дяченко переїхав з дружиною і, принаймні, трьома дітьми (3,5, 6,5 та 8 років) [16]. Він вважав Дігтярі “далеким від культурних центрів селом” з “несприятливими умовами”. Мотивом приїзду туди була “лише зацікавленість школою” [19, арк. 26]. Погоджуючись на працю в Дігтярах, Дяченко “шукав перш за все спокою й умовин, потрібних для виконання спеціальних завдань (закінчення розвідки-підручника про український орнамент і перевірки придатності його на практиці, зібрання матеріалів для Етнографічної Комісії УАН та ВУАКу й ин.)” [16, арк. 189]. Виходячи з цього Михайло Дяченко “цілком свідомо ігнорував всі інші незручності життя в далекому від культурних центрів селі” [16, арк. 189 зв.]. Окрім викладання в школі він розраховував на те, що стане в пригоді “Кустокопторгові” та товариству “Художник” [19, арк. 26]. Але не так сталося, як гадалося. Вже до осені 1927 року з’ясувалося, що іншим організаціям, окрім школи, він не був потрібним [19, арк. 26].

Після приїзду до Дігтярів Дяченко продовжив займатися науково-дослідною діяльністю, розпочатою в попередні роки - малюванням архітектурних споруд, а також графічно фіксував селянський реманент [57]. Збережені донині замальовки та окремі текстові матеріали є важливим джерелом для дослідження тогочасної архітектури Чернігівщини. Частина робіт була представлена у вітрині «Мистецтво, як засіб науково-дослідної роботи» на виставці картин прилуцьких художників, що експонувалася в Прилуцькому окружному музеї впродовж 25 грудня 1927 - 1 лютого 1928 року [22, с. 6-7].

З 17 вересня 1927 року Михайло Дяченко очолив музей профшколи [42], який до того “знаходився в руках робітника майстерні” [43, арк. 276]. Під музей було виділено окрему кімнату [2] розміром 7,6x11,8 м [3]. Відомостей про те як репрезентувалися експонати в музеї немає. Знаємо лишень, що одним із них була дерев’яна скриня [14], обкована залізом (мал. 2).

Виконуючи завдання ВУАКу, будучи позаштатним співробітником Черкаського Окрмузею Михайло Дяченко певний час працював і для музею в Прилуках. 1928 року за ініціативою Черкаського Окрмузею, отримав і реалізував Відкриті листи на право дослідження Златопільської дерев’яної синагоги [7] та, 29 травня 1928 року, на «дослідження гончарських виробів на території Шевченківщини» [8; 56]. Заклади, з якими співпрацював Михайло Дяченко упродовж 1927-1929-го років не відзначалися публікаційною активністю. Очевидно, це вплинуло на відсутність його тогочасних публікацій. Хоча науковий рівень досліджень був достатнім для їх оприлюднення. До речі, 1928 року ним було підготовано до друку 4,5-х друкованих аркушів тексту, не рахуючи малюнків, книги «Орнаментика та український орнамент» [4, арк. 3 зв.; 53]. Провідний тогочасний

мистецтвознавець Стефан Таранушенко загалом позитивно оцінив її, рекомендував до друку, відзначивши, що в представленому вигляді рукопис має науково-популярний характер, але після усунення вказаних недоліків книга може використовуватися в якості навчального посібника [53]. Зауважимо, що підручник з теорії ткацтва, підготовлений у профшколі Оксаною Рейсфельд було опубліковано, але в часи, коли авторка в ній не працювала (1930). Він складається з двох частин: текстової та ілюстративної, де детально висвітлено процес творення різних переплетень у тканинах [49, 50]. Труднощі з публікуванням досліджень українського мистецтва на теренах СРСР наприкінці 1920-х - на початку 1930-х рр. були зумовлені негативними тенденціями, що зародилися в той час у музейній сфері та призвели до самогубства і самим фактом смерті натхненника багатьох ініціатив, Данила Щербаківського.

Михайло Дяченко прийняв сторону О. Рейсфельд у вище згаданому конфлікті. До того ж завідувач школи сприймав приїжджого інструктора як конкурента. Не дивно, що майже одразу після прибуття до Дігтярів він наразився на “травлю” з боку завідувача. Ю. Козелев трактував “усяке непогодження” зі своїми думками, “як особистий рахунок з ним, підкопування під нього, бажання сісти на його місце”. Через це “принципові розходження в шкільній справі та незадоволення з приводу висловлення” Дяченком власної думки, привели завідувачого “на шлях дрібних, по міщанському дрібних, особистих рахунків”. На шкільній Раді та зборах учнів, базуючись на «неправдивих якихось чутках» завідувач намагався довести «мало не контрреволюційність» Дяченка. Зокрема, сталася достойна гумористичного твору історія з образливим виганянням завідувачем дітей Дяченка, що збирали яблука в шкільному садку, в який “ціле село має вільних доступ..., коли кожен бажаючий може відрами таскати шовковицю, обривати фрукти, ламати дерева й паскудить тут таки”. Цей факт на думку завідувача “нібито давав йому право сказати “перш ніж заводити порядки, хай краще слідкує за своїми дітьми””. На думку Михайла Дяченка, Ю. Козелев “не розумів педагогічної роботи особливо в школі, що лише будується”. Коли ситуація “травлі на робітників школи” вилилася на сторінки газети “Правда Прилуччини”, Дяченко був змушений написати заяву до Прилуцької Окрінспектури Наросвіти щодо неприємної ситуації [16, арк. 190-190 зв.].

Другий рік діяльності закладу позначився новим набором учнів, який був майже удвічі більшим, ніж попередній. Притому більшість (40 осіб) були дітьми місцевих селян, котрі закінчили семирічку, що свідчило про зростання авторитету закладу серед місцевих мешканців [2]. На кінець травня 1928 року в школі лишилося 14 учнів першого набору й навчалося 46 учнів другого [1, арк. 119 зв.]. З них стипендію отримували Т. Фесенко, М. Мечицький, Жигаленко, Долматова, Куліш, Кравченко, Бараньонк, Баранова, Горбанівська, О. Дудка, О. Котенко, Васік, Іващенко, Гречанівська, Віра Меженна, Добровольська, Пресіч, Н. Горобець, Головатенко, Мельник, Пух, Рева, О. Харченко. Настя Рось тоді ж була виключена зі школи [39, арк. 76-76 зв.]. Окрім них відомо, що в школі навчалася Р. Супоніцька [45, арк. 228]. Викладацький склад вчергове трансформувався і вже майже не змінювався до 1929 року. З початку 1927-1928 навчального року зі “старих” викладачів

працювали, окрім М. М. Дяченка й О. О. Рейсфельд, В. О. Нікольська (викладач фахів, інструктор), Х. (Ф.) В. Чернцов (викладач фахових і загальноосвітніх предметів, читав природознавство, математику та українську мову), Т. П. Прокопець (викладач суспільствознавства, член КПБУ з 1926 року, працював паралельно в місцевій трудовій школі, мав 2 роки педагогічного стажу), Михайло Петрович Зайченко (бухгалтер). Були прийняті на роботу Гликерія Кузьмівна Цибульова (інструктор вишивки, випускниця Полтавських вишивальних курсів, яка близько 8-ми років після випуску навчала вишиванню та ткацтву в дігтярівському навчальному закладі); О. К. Кравченко (інструктор ткацтва, випускниця досліджуваної школи, з 1-річним педагогічним стажем, який набула в ній); кухар; сторож та прибиральниця [1; 31; 32; 36; 40]. До речі, Гликерія Цибульова у подальшому стала однією з найзнаменитіших і найшанованіших вишивальниць УРСР [24; 55].

На 1928/1929 навчальний рік “потрібна сировина та учбове приладдя для устаткування майстерень” розраховувалася вже на сто учнів [41, арк. 78], оскільки набрався ще один курс. Але наприкінці року набрані під час заснування закладу учні закінчували навчання. Конфлікт між викладачами і завідувачем школи розгорівся з новою силою. Зокрема через те, що новопризначений Ф. Чернцов, пристосовуючись до вимог завідувача, взяв участь в “ударній роботі в справі будови лікарні” й не провів дві лекції. Оксана Рейсфельд, котра, як завідувач майстерні, виконувала обов’язки заступника завідувача школи, почала боротися з його відсутністю на роботі. В тому числі, надіславши відповідну телеграму в Інститут народної освіти. За це вона наразилася на шквал критики з боку завідувача, оскільки, на його думку утворилася “досить небажана ситуація в школі, яка шкідливо відбивалася на роботі”. 20 вересня 1927 року відбулося засідання шкільної ради, на якому було заслухано свідчення учасників конфлікту [43]. На підсумковому засіданні щодо нього Козюлева звинуватили, що він “багато віддає уваги всім організаціям, а профшколі найменше, яку він навіть нехтує” [37], «сполучає завідування школою з головуванням в товаристві “Кустарів” (А. Щ. - в інших документах воно фігурує як промислове товариство) і більш уваги звертає на справи Т-ва, крім цього не має відповідної кваліфікації для керівництва справами ткацької профшколи» [2]. До речі, й Оксана Рейсфельд певний час 1927 року входила до складу правління кустарно-промислового товариства [43, арк. 278]. Михайло Дяченко підтримав вчинки Рейсфельд, наспротив рішення більшості. До того ж він став на досить сміливу позицію: “Примусити працювати на громадській роботі нікого не можемо, це справа добровільна. Пора покинути старі методи та приписувати антирадянськість та небажання працювати” [37, арк. 6]. Все завершилося тим, що спочатку, з 1 жовтня, Оксану Рейсфельд зняли з посади інструктора і лишили на посаді завідувача майстерні [30, арк. 307], а через кілька місяців вона написала заяву на звільнення і на початку 1928 року виїхала з Дігтярів [37, арк. 6].

Після цього, недовго залишався на посаді й Ю. Козелев. За результатами розслідування, здійсненого із залученням сторонніх експертів, відбулося передача ним повноважень іншому. Але в акті про звільнення завідувача була ремарка про те, що новий завідувач мав також обов’язково бути членом Комуністичної партії. 28 травня 1928 року Ю. Ф. Козелев передав справи

С. М. Лутаєнкові [1], котрий, як і пропонувалося, був комуністом. Подібно до попереднього керівника, недостатньо освідченим (мав незакінчену середню освіту, навчався в Р.П.Ш.) [32], але як показав подальший перебіг подій - більш рішучим і діловим.

Після зняття Рейсфельд за Наказом Окр ІНО від 7 січня 1928 року з посади завідувача майстерні, її тимчасово посів Михайло Дяченко [6], котрий того ж місяця став головою новоутвореного методичного бюро при школі [38]. Кількість роботи, яку він мав виконувати зроста, бо збільшилися обсяги “підготовчої роботи завдяки роботі з двома класами”, додалася “потреба праці в майстернях для увязки графічної грамоти з виробництвом й керування художнім боком його, упорядкування й догляд за музеєм, керування гуртками учнів”. Відповідно, Михайло Дяченко розраховував на підвищення заробітку [19, арк. 26].

Але на початку нового 1928/1929 навчального року відбувся конфлікт між Михайлом Дяченком і новим завідувачем школи. Лутаєнко дозволив “кинути” Дяченкові “незароблений докір і без будь-яких серйозних підстав поставився” до нього в присутності сторонньої людини “до образливості нечемно”. “Не будучи гарантованим від таких же випадків в майбутньому”, Михайло Михайлович відмовився надалі виконувати обов'язки заступника завшколою та завмайстернями школи і попросив лишити за ним тільки викладання графічної грамоти [20]. Відповідно, 22 вересня 1928 року Михайла Дяченка було знято з посади завідувача майстернями і призначено на цю посаду В. О. Нікольську. Посаду інструкторів посіли Н. Ф. Квасоля та Ф. І. Цибульова [48]. Остання, випускниця Дігтярівської ткацької школи, мала 10 років педагогічного стажу [32].

17 квітня 1929 року Михайло Дяченко написав заяву про звільнення зі школи [17], а 22 квітня його було знято з посад завідувача музею та викладача малювання [28]. Мотивацій до звільнення було достатньо. Підготовка книги про орнамент, заради якої він приїхав до Дігтярів завершилася, а співпрацювати з новим керівником не вдавалося. До того ж почався новий виток репресій проти українців. Це був початок т. з. “революції згори”. В українських селах знову з'явилися заготівельні загони, співробітники ДПУ УСРР почали широко здійснювати арешти за підозрою в “контрреволюції”. Наприкінці 1928 року почала підійматися хвиля репресій, поєднана з брутальною антирелігійною кампанією. Лише в Чернігівській окрузі 1929 року органами ДПУ УРСР було ліквідовано 5 “контрреволюційних організацій”. У трьох з них, до складу яких входили педагоги, колишні “тетманські” чиновники та куркулі, було віднайдено “петлюрівський зміст” [5, с. 28-33]. Відповідно, лишатися в Дігтярах неуго�дному місцевим комуністам викладачеві, про «контрреволюційне минуле» якого ходили розмови, було вкрай небезпечно. Тому він переїхав до Полтави де з 1 травня 1929 року почав працювати у «Школі Ткацтва» на посаді «художника-завідувача» [15, арк. 32-35].

Звичайно ж, початковість існування Дігтярівської ткацької профшколи, негаразди в стосунках між персоналом і своєрідність контингенту першого набору учнів впливали на якість підготовки. Наскільки зрозуміло з наявних джерел, упродовж першого та початку другого навчального року учні

працювали і теоретично й практично, але внаслідок нестачі сировини не могли виготовляти значну кількість повноцінної продукції. Зокрема, на засіданні шкільної ради від 16 лютого було повідомлено, що по майстерні “програмовий мінімум не пройдено. Не дохвачено матер’ялу в час праці”. До того ж констатовано недостатність “інструкторського персоналу для I курсу”, “неустаткованість майстерень, затяжку ремонту” [39, арк. 76-76 зв.]. Але незважаючи на це, вже під час першого навчального року здобутки учнів школи були представлені на окружній виставці у Прилуках 1927 р.) [40, арк. 173]. 27 червня 1928 року Михайло Дяченко запропонував, а шкільна рада ухвалила зробити виставку учнівських робіт у “помешканні II курсу школи, яку будуть відвідувати учні і селяни”. На ній мали виставлятися роботи з графграмоти, ткацтва та вишивки [46, арк. 135]. Відомо, що до ткацької продукції майстерні входили хустки (три було вкрадено на окружній виставці, дві - залишено на шкільній виставці) [35, арк. 161 зв.]. Майстерня школи працювала на «фабричній» і, частково «селянській» сировині [39, арк. 71 зв.]. На кінець другого року навчання учні вже виготовляли придатні для продажу роботи. Рада школи ухвалила реалізовувати їх за цінами, близькими до притаманних виробам майстерні [47, арк. 156 зв.].

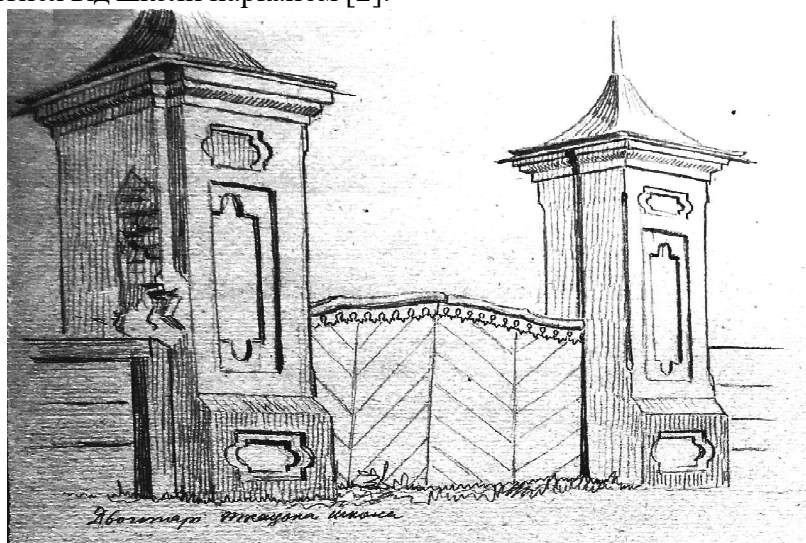
Окрім навчальної та виробничої діяльності, учні I та II курсів упродовж 1927-1928 років здійснювали роботу з вивчення стану кустарної промисловості Дігтярів. Першокурсники “зробили чималу кількість ... роботи із справи вивчення кустарної промисловості”, але з обслідуванням майстерень, “стоїть справа кепсько ... учні мало зробили” [44, арк. 131].

Завдяки публікації у виданні Державного науково-методологічного комітету Народного комісаріату освіти УРСР відомі програми спеціальних навчальних предметів, які викладалися у закладі [23]. Хоча їх авторів не зазначено, з протоколу № 2 засідання шкільної ради Дігтярівської профшколи від 20 вересня 1927 року знаємо, що для ткацьких предметів такі програми готувала Оксана Рейсфельд, графічної грамоти та креслення - Михайло Дяченко. Ю. Козелев забажав ознайомитися зі змістом програм, але О. Рейсфельд не дозволила, аргументуючи це тим, що вони готувалися не для школи, а для Народного Комісаріату Освіти, тому надавати їх завідувачу вона не зобов’язана [43, арк. 274 зв.]. Курс графграмоти, який викладав Михайло Дяченко, складався з трьох дисциплін: орнаментики (композиції орнаментики), малювання з натури та креслення. Матеріал для креслення обирався не абстрактний, а конкретний [45, арк. 228-228 зв.]. Характеристика навчальних програм варта окремого дослідження. Відзначу лише, що, на мою думку, програма з орнаментознавства навіть з сучасної точки зору досить досконала і може використовуватися в навчальних закладах мистецького, мистецтвознавчого, історичного та культурологічного профілю.

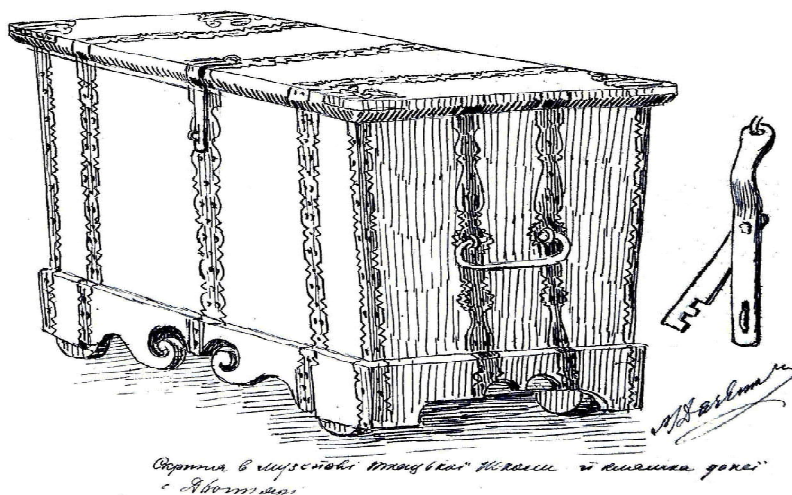
До речі, облік роботи учнів за учбовий рік проводився в формі бесід та письмових робіт. Михайло Дяченко пропонував для оцінювання успішності з математики та суспільствознавства застосовувати тестову форму, а для кращого засвоєння матеріалу з графграмоти - здійснювати колективну перевірку завдань [45].

У багатьох публікаціях другої половини XX століття щодо історії Дігтярів наводяться відомості про те, що 1927-го року при школі було організовано

виробничу базу - промислову артіль імені 8-го Березня. Але в жодному прочитаному мною документі 1927-1929 років це підприємство не згадується. Натомість постійно йдеться про кустарне промислове товариство, яке сусідило зі школою, але ніяким чином не було її виробничою базою. Навіть навпаки, впродовж 1927-1928 років викладачі школи і кустарки майстерні були вороже налаштовані один до іншого. Майстерня кустарного промислового товариства розташовувалася в межах колишнього палацового комплексу, але в іншій споруді разом із амбулаторією Червоного Хреста. Там, де до цього була "нова майстерня" школи (складалася з "вишивальні" та ткацького цеху). За актом від 20 липня 1928 року майстерню було зобов'язано відділитися від школи парканом [2].

Мал. 1. Ворота подвір'я Дігтярівської ткацької профшколи.
Папір, олівець. Малюнок М. М. Дяченка, 1927 р.
За матеріалами Наукового архіву Інституту археології НАН України [14, арк.13].

Мал. 2. Дерев'яна скриня XIX століття з музею Дігтярівської ткацької профшколи. Папір, туш. Малюнок М. М. Дяченка, 1927 р.
За матеріалами Наукового архіву Інституту археології НАН України [14, арк.11].

Таким чином 1926-1929 роки були часом початкового етапу існування провідного навчального закладу Лівобережної України де навчали виготовляти та декорувати тканини, подібні до традиційних українських - Дігтярівської ткацької профшколи. Заснована на основі попередньо працюючих в Дігтярях текстильних навчальних закладів, вона діяла в двох напрямках. Приїжджий інструктор - досвідчений художник Михайло Дяченко привніс у навчальний процес нове бачення викладання графічної грамоти. Інструктори з ткацтва і вишивки, котрі або закінчували попередньо існуючі в Дігтярях текстильні школи (Оксана Рейсфельд, Валентина Нікольська) або тривалий час у них працювали (Гликерія Цибульова), транслявали місцеві традиції. Упродовж досліджуваних років у закладі вчилася близько 100 учнів і відбувся один їх випуск. Негаразди в особистих відносинах між викладачами та керівництвом школи та недостатнє фінансування впливали на якість навчання. Але і в таких умовах учні не лише опановували спеціальні та загальноосвітні предмети, а й брали участь у виставках, виготовляли придатну для продажу продукцію, займалися науково-дослідною роботою. Розроблені М. Дяченком і О. Рейсфельд навчальні програми стали зразком для інших навчальних закладів ремісничого спрямування. А підручник написаний О. Рейсфельд - першим україномовним підручником з технології народного ткацтва.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку й аналізі продукції Дігтярівської ткацької профшколи та замальовок і рукопису книги М. Дяченка.

1. Акт 28 травня 1928 // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 119.

2. Акт обслідування Дігтярівської ткацької профшколи 20/IX-1927 року // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 282.

3. Акт. 1928 20 липня // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 16-17.

4. Бочков Дмитро. Curriculum vitae Дяченка, Михайла Михайловича, позаштатного співробітника Черкаського Окрмузею / Життєписи дослідників археології та мистецтва. 1929 // Науковий архів Інституту археології НАН України, фонд ВУАК, спр. 32, арк. 3.

5. Васильєв Валерій. Настрої та поведінка населення Чернігівщини доби "великого переламу" та початку суцільної колективізації сільського господарства // Настрої та поведінка населення Чернігівщини в умовах сталінської революції "згори". 1928-1938. Зб. Документів та матеріалів. Чернігів : Видавець Лозовий В. М. 2012. С. 28-40.

6. Витяг з Наказу Окр ІНО від 7/1 1928 року // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 1.

7. Відкритий лист 187 // Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. ВУАК, спр. 32, № 202/17, 1 арк.

8. Відкритий лист 188 // Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. ВУАК, спр. 32, № 202/17, 1 арк.

9. Відомости № 1 про стан профшкіл на 15/IV 27 року // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 136.

10. Військово-господарчі курси // Більшовик. 1919. № 48. С. 4.

11. Данченко О. Народні майстри. - К.: Радянська школа, 1982. - 128 с.

12. Дяченко М. М. «Гончарство села Цвітні» на Шевченківщині // Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. ВУАК, № 202/17, 12 арк.

13. Дяченко М. М. До Упрнауки // Науковий архів Інституту археології, ф. 9, спр. 46.

14. Дяченко М. Зарисовка пам'яток мистецтва на Прилуччині. Малюнки олівцем та тушшю // Науковий архів Інституту археології НАН України, ф. 9, спр. 46, 21 арк.

15. Заява М. Дяченка до Всенародньої Бібліотеки України від 22 листопада 1929 року / Архів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, оп. 1 л, спр. 25, арк. 32-35.
16. Заява М. Дяченка до Прилуцької Окрінспектури Наросвіти від 15 липня 1927 року // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 189-190 зв.
17. Заява М. Дяченка до Прилуцької Окрінспектури Наросвіти від 17 квітня 1929 р. // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1277, арк. 51.
18. Заява М. Дяченка до Прилуцької Окрінспектури Наросвіти від 2 квітня 1927 року / Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 189-190 зв.
19. Заява М. Дяченка до Прилуцької Окрінспектури Наросвіти від 23 жовтня 1927 року // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 26-26 зв.
20. Заява М. Дяченка до Прилуцької Окрінспектури Наросвіти від 4 вересня 1928 року // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 183-183 зв.
21. Заява О. Рейсфельд до Управління професійної освіти при Народному комісаріаті освіти // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1200, арк. 32.
22. Каневський Ю. Рік праці Прилуцького музею // Бюлетень Прилуцького окружного музею. 1928. № 1. Березень. С. 4-9.
23. Кустпромосвіта: Матеріяли (положення, плани, програми)ю Харків : Видання Державного науково-методологічного комітету Народного комісаріату освіти УСРР. 1929. Вип. 1. 158 с.
24. Лащук Ю. П. Вишивальниця Гликерія Цибульова // Народна творчість та етнографія. 1984. № 1. С. 80-81.
25. Лист М. М. Дяченка до Ф. Ернста від 14 червня 1927 року // Архів Інституту мистецтвознавства та фольклористики ім. М. Рильського, ф. 13-3, 5 арк.
26. Литвинов В. Д., Ляшенко А. П. Дігтярі // Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Чернігівська область. К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР. 1972. С. 652-659.
27. Матеріяли Державного Науково-Методологічного Комітету. Кустарно-прмислова профосвіта на Вкраїні. Харків: Народний Комісаріат Освіти УСРР, 1926. № 1 (6). 24 с.
28. Навчателю Дьогтярівської профшколи тов. Д'яченко // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1277, арк. 49.
29. Овчаренко Людмила. Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні. Опішне: Українське Народознавство, 2008. 160 с.
30. Повідомлення Інспектури Наросвіти // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 307-307 зв.
31. Поіменний список шкільних викладачів // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 151.
32. Поіменний список шкільних робітників на 1 Жовтня 1927 р. // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 152.
33. Посвідчення // Державний архів Чернігівської області, Ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 120.
34. Пошивайло Олесь. Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження. Опішне: Українське Народознавство, 2008. 240 с.
35. Протокол засідання шкільної равди Дьогтярівської Ткацької школи 20 липня 28 р. (копія) // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 160-161 зв.
36. Протокол ч. 1 засідання шкільради Дьогтярівської ткацької профшколи від 17 вересня 1927 р. // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 269.
37. Протокол ч. 12 засідання шкільної ради Дьогтярівської ткацької профшколи від 18 січня 1928 р. // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 5-7 зв.
38. Протокол ч. 13 засідання Пед ради, що відбулось 31/І - 28 р. Копія // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 71-76 зв.
39. Протокол ч. 14 засідання Пед ради, що відбулось 16/ ІІ - 1928 р. // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 76-78.
40. Протокол ч. 14 засідання шкільради Дьогтярівської ткацької профшколи від 8 липня 1927 р (копія) // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 173-173 зв.
41. Протокол ч. 15 від 14/ІІІ-28 р. (Копія) // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 78.
42. Протокол ч. 18 від 17 вересня 1927 р. // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 268-268 зв.
43. Протокол ч. 2 засідання шкільради Дьогтярівської ткацької профшколи від 20 вересня 1927 року // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1223, арк. 274-281 зв.

44. Протокол ч. 23 23 травня 1928 педради Дьогтярівської Ткацької профшколи (Копія) // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 131-132.
45. Протокол ч. 25 засідання членів педради Дьогтярівської Художньої ткацької профшколи 6 червня 1928 року // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 228-228 зв.
46. Протокол ч. 26 засідання членів педради Дьогтярівської ткацької профшколи, що відбулось 27/VI-28 р. // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 135-136 зв.
47. Протокол ч. 27 засідання шкільної ради Дьогтярівської Ткацької Профшколи 13 липня 1928 р. (копія) // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 156-157.
48. Протокол ч. 32 від 22/IX.1928 // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1253, арк. 76-78.
49. Рейсфельд К. А. Короткий poradnik із теорії ткацтва. Харків-Одеса. 1930. 44 с.
50. Рейсфельд К. А. Короткий poradnik із теорії ткацтва. Альбом рисунків. Харків-Одеса. 1930. 37 с.
51. Рерг Леонід. Художні кустарні промисли на Україні // Кустарна та куст.-пром. кооперація на Україні. Харків-Київ: Друкарня-літографія "Книгоспілка", 1923. С. 20-36.
52. Справа Дігтярівської профшколи // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1278, 28 арк.
53. Таранушенко С. А. Рецензія на працю Дяченка М. «Орнаментика та український орнамент» // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, ф. 278 (Стефана Таранушенка), од. зб. № 352, 5 арк.
54. Телеграма // Державний архів Чернігівської області, ф. Р-5492, оп. 1, спр. 1200, арк. 49.
55. Шудря Євгенія. Подвижники народного мистецтва. Біобібліографічні нариси. К. : Вісник "Ант", ДП "Нора-Друк", 2005. Зошит 2. 60 с.
56. Щербань А. Гончарство села Цвітне за матеріалами дослідження Михайла Дяченка 1928 року // *Народна творчість та етнологія*. 2018. № 5. С. 113-118.
57. Щербань А., Котляр Є. Архітектурні замальовки Михайла Дяченка // *Народознавчі зошити*. 2020. № 1 (151). С. 165-176.

References

- Akt 28 travnia 1928 // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 119.
2. Akt obsliduvannia Dohtiarivskoi tkatskoi profshkoly 20/IKh-1927 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 282.
3. Akt. 1928 20 lypnia // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 16-17.
4. Bochkov Dmytro. Curriculum vitae Diachenka, Mykhaila Mykhailovycha, pozashatnoho spivrobitnyka Cherkaskoho Okrmuzeiu / Zhyttiepysy doslidnykiv arkheolohii ta mystetstva. 1929 // Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii NAN Ukrainy, fond VUAK, spr.32, ark.3.
5. Vasyliiev Valerii. Nastroi ta povedinka naselennia Chernihivshchyny doby "velykoho perelamu" ta pochatku sutsilnoi kolektyvizatsii silskoho hospodarstva // Nastroi ta povedinka naselennia Chernihivshchyny v umovakh stalinskoï revoliutsii "zghory". 1928-1938. Zb. Dokumentiv ta materialiv. Chernihiv : Vydavets Lozovyi V. M. 2012. S. 28-40.
6. Vytiah z Nakazu Okr INO vid 7/1 1928 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 1.
7. Vidkrytyi lyst 187 // Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii NAN Ukrainy, f. VUAK, spr.32, № 202/17, 1 ark.
8. Vidkrytyi lyst 188 // Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii NAN Ukrainy, f. VUAK, spr.32, № 202/17, 1 ark.
9. Vidomosti № 1 pro stan profshkil na 15/IV 27 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 136.
10. Viiskovo-hospodarchi kursy // Bilshovyk. 1919. № 48. S. 4.
11. Danchenko O. Narodni maistry. - K.: Radianska shkola, 1982. - 128 s.
12. Diachenko M. M. «Honcharstvo sela Tsvitni» na Shevchenkivshchyni // Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii NAN Ukrainy, f. VUAK, № 202/17, 12 ark.
13. Diachenko M. M. Do Upnauky // Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii, f. 9, spr. 46.
14. Diachenko M. M. Zarysovka pamiatok mystetstva na Pryluchchyni. Maliunky olivsem

- ta tushshiu // Naukovyi arkhiv Instytutu arkheolohii NAN Ukrainy, f. 9, spr. 46, 21 ark.
15. Zaiava M. Diachenka do Vsenarodnoi Biblioteki Ukrainy vid 22 lystopada 1929 roku // Arkhiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. Vernadskoho, op. 1 I, spr. 25, ark. 32-35.
16. Zaiava M. Diachenka do Pryluts'koi Okrinspektury Narosvity vid 15 lypnia 1927 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 189-190 zv.
17. Zaiava M. Diachenka do Pryluts'koi Okrinspektury Narosvity vid 17 kvitnia 1929 r. // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1277, ark. 51.
18. Zaiava M. Diachenka do Pryluts'koi Okrinspektury Narosvity vid 2 kvitnia 1927 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 189-190 zv.
19. Zaiava M. Diachenka do Pryluts'koi Okrinspektury Narosvity vid 23 zhovtnia 1927 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 26-26 zv.
20. Zaiava M. Diachenka do Pryluts'koi Okrinspektury Narosvity vid 4 veresnia 1928 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 183-183 zv.
21. Zaiava O. Reisfeld do Upravlinnia profesiinoi osvity pry Narodnomu komisariati osvity // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1200, ark. 32.
22. Kanevskyi Yu. Rik pratsi Pryluts'koho muzeiu // Biuletен Pryluts'koho okruzhnoho muzeiu. 1928. № 1. Berezen. S. 4-9.
23. Kustpromosvita: Materiialy (polozhennia, plany, prohramy)iu Kharkiv : Vydannia Derzhavnoho nauko-metodolohichnoho komitetu Narodnoho komisariatu osvity USRR. 1929. Vyp. 1. 158 s.
24. Lashchuk Yu. P. Vyshyvalnytsia Hlykeriia Tsybulova // Narodna tvorchist ta etnohrafia. 1984. № 1. S. 80-81.
25. Lyst M. M. Diachenka do F. Ernsta vid 14 chervnia 1927 roku // Arkhiv Instytutu mystetstvoznavstva ta folklorystyky im. M. Rylskoho, f. 13-3, 5 ark.
26. Lytvynov V. D., Liashenko A. P. Dihtiari // Istorii mist i sil Ukrainy RSR: V 26 t. Chernihivska oblast. K.: Holov. red. URE AN USRR. 1972. S. 652-659.
27. Materiialy Derzhavnoho Nauko-metodolohichnoho Komitetu. Kustarno-prmyslova profosvita na Ukraini. Kharkiv: Narodnii Komissariat Osvity USRR, 1926. № 1 (6). 24 s.
28. Navchateliu Dohtiarivskoi profshkoly tov. Diachenko // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1277, ark. 49.
29. Ovcharenko Liudmyla. Makarovo-yarivskyi osередok honcharnoi osvity v Ukraini. Opishne: Ukrainiske Narodoznavstvo, 2008. 160 s.
30. Povidomlennia Inspektury Narosvity // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 307-307 zv.
31. Poimennyi spysok shkilnykh vykladachiv // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 151.
32. Poimennyi spysok shkilnykh robitnykiv na 1 Zhovtnia 1927 r. // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 152.
33. Posvidchennia // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 120.
34. Poshyvailo Oles. Honcharna velych i trahediia Makarovoho Yaru doby Rozstrilianoho Vidrozhennia. Opishne: Ukrainiske Narodoznavstvo, 2008. 240 s.
35. Protokol zasidannia shkilnoi ravdy Dohtiarivskoi Tkatskoi shkoly 20 lypnia 28 r. (kopiia) // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 160-161 zv.
36. Protokol ch. 1 zasidannia shkilrady Dohtiarivskoi tkatskoi profshkoly vid 17 veresnia 1927 r. // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 269.
37. Protokol ch. 12 zasidannia shkilnoi rady Dohtiarivskoi tkatskoi profshkoly vid 18 sichnia 1928 r. // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 5-7 zv.
38. Protokol ch. 13 zasidannia Ped rady, shcho vidbulos 31/I - 28 r. Kopiia // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 71-76 zv.
39. Protokol ch. 14 zasidannia Ped rady, shcho vidbulos 16/II - 1928 r. // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 76-78.
40. Protokol ch. 14 zasidannia shkilrady Dohtiarivskoi tkatskoi profshkoly vid 8 lypnia 1927 r. (kopiia) // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 173-173 zv.
41. Protokol ch. 15 vid 14/III-28 r. (Kopiia) // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 78.
42. Protokol ch. 18 vid 17 veresnia 1927 r. // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 268-268 zv.
43. Protokol ch. 2 zasidannia shkilrady Dohtiarivskoi tkatskoi profshkoly vid 20 veresnia 1927 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1223, ark. 274-281 zv.
44. Protokol ch. 23 23 travnia 1928 pedrady Dohtiarivskoi Tkatskoi profshkoly (Kopiia) //

Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 131-132.

45. Protokol ch. 25 zasidannia chleniv pedrady Dohtiarivskoi Khudozhnoi tkatskoi profshkoly 6 chervnia 1928 roku // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 228-228 zv.

46. Protokol ch. 26 zasidannia chleniv pedrady Dohtiarivskoi tkatskoi profshkoly, shcho vidbulos 27/VI-28 r. // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 135-136 zv.

47. Protokol ch. 27 zasidannia shkilnoi rady Dohtiarivskoi Tkatskoi Profshkoly 13 lypnia 1928 r. (kopiia) // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 156-157.

48. Protokol ch. 32 vid 22/IKh. 1928 // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1253, ark. 76-78.

49. Reisfeld K. A. Korotkyi poradnyk iz teorii tkatstva. Kharkiv-Odesa. 1930. 44 c.

50. Reisfeld K. A. Korotkyi poradnyk iz teorii tkatstva. Albom rysunkiv. Kharkiv-Odesa. 1930. 37 c.

51. Rerh Leonid. Khudozhni kustarni promysly na Ukraini // Kustarna ta kust.-prom. kooperatsiia na Ukraini. Kharkiv-Kyiv: Drukarnia-litohrafiia "Knyhospilka", 1923. S. 20-36.

52. Sprava Dihtiarivskoi profshkoly // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1278, 28 ark.

53. Taranushenko S. A. Retsenziia na pratsiu Diachenka M. «Ornamentyka ta ukrainskyi ornament» // Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho, f. 278 (Stefana Taranushenka), od. zb. № 352, 5 ark.

54. Telehrama // Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, f. R-5492, op. 1, spr. 1200, ark. 49.

55. Shudria Yevheniia. Podvyzhnyi narodnoho mystetstva. Biobibliografichni narysy. K.: Visnyk "Ant", DP "Nora-Druk", 2005. Zoshyt 2. 60 s.

56. Shcherban A. Honcharstvo sela Tsvitne za materialamy doslidzhennia Mykhaila Diachenka 1928 roku // Narodna tvorchist ta etnolohiia. 2018. № 5. S. 113-118.

57. Shcherban A., Kotliar Ye. Arkhitekturni zamalovky Mykhaila Diachenka // Narodoznavchi zoshyty. 2020. № 1 (151). S. 165-176.

Shcherban A. L.

Doctor of Science (Culturology), PhD (History), Kharkiv State Academy of Culture (Ukraine). ORCID ID 0000-0002-9530-6453.

DIGTYARI WEAVING PROFESSIONAL SCHOOL IN 1926-1929

For the first time the activity of the weaving vocational school in the village Digtyari (modern Chernihiv region) is analyzed. It was the leading educational institution of the middle level of vocational education of the Ukrainian SSR in the second half of the 1920s, in which the creators of traditional textiles studied. The students learned the skills of making carpets, embroidered shirts and kerchiefs.

On the basis of archival sources, the histories, educational process, composition of the teaching and student groups of the school during 1926-1929 are covered. Established in the fall of 1926, the institution was to train qualified master practitioners for the factory and handicraft arts industry, who had formed an artistic taste. The teaching staff initially consisted of local general education teachers and visiting instructors and teachers of special subjects (O. Reisfeld and M. Dyachenko). The institution was headed by uneducated communists Yu. Kozolev and S. Lutayenko. The students of the first set were mostly non-locals, orphans. But the second set already consisted mostly of children of local peasants and artisans.

The school had a significant material base, which remained from the textile educational institutions that operated in Digtyari during the first quarter of the twentieth century. The main rooms were located in the right wing of the main building of the palace complex of the Galagan estate.

As a result of the study of the materials of the minutes of the meetings of the school council, the conflict situations that constantly arose between the managers and their supporters and visiting specialists and led to the departure of the latter from Digtyari were analyzed. The initial stage of the existence of the Digtyari weaving professional school, problems in relations between staff and the originality of the contingent of the first set of students influenced the quality of their training. As it is clear from the available sources, during the first and the beginning of the second school year students worked both theoretically and practically, but due to lack of raw materials they could not produce a significant amount of full-fledged products. The school's workshop worked on "factory" and, in part, "peasant" raw materials. At the end of the second year of study, students were already making work suitable for sale.

The school operated in two directions. The visiting instructor, an experienced artist M. Dyachenko, brought a new vision of teaching graphic literacy into the educational process. Weaving and embroidery instructors who either graduated from the textile schools previously existing in Digtyary (A. Reisfeld, V. Nikolskaya) or worked there for a long time (G. Tsybuleva) broadcast local traditions. During the years under study, about 100 students studied at the institution and one graduation took place. Troubles in the personal relationship between teachers and school management and insufficient funding have affected the quality of education. But even in such conditions, students not only mastered special and general education subjects, but also participated in exhibitions, made marketable products, engaged in research work. Curricula developed by M. Dyachenko and O. Reisfeld became a model for other craft educational institutions. And the textbook was written by O. Reisfeld - the first Ukrainian-language textbook on the technology of folk weaving.

Key words: Digtyari weaving professional school, Mykhaylo Dyachenko, Pryluky region.

Отримано 03.06.2020